

Collectie Nederlandse macrovlinders gedigitaliseerd

RUUD VIS & FRANS SLIEKER *

Natuurhistorisch Museum		ROTTERDAM	
Perisoma Nb.	LADE	Lepidoptera - Nederl.	
albulata Schiff.	729	VERZ.	DET.
1. <i>Bomolochus</i> / etc. / 19. 2. 58	1/6 1931	Rijk	
2. <i>Apollon</i>	1/6 1931	Alb.	est. Delft
3. <i>Vanessa atalanta</i>	1/6 1931	Holland	" Holland
4. <i>Agrotis</i>	1/6 1931	Holland	" "
5. <i>Vanessa</i>	1/6 1931	Holland	" Holland
6. " verloren gegaan.	1/6 1931	Holland	" Holland
7. " "	1/6 1931	Holland	" Holland
8. <i>Vanessa</i> (C.)	1/6 1931	R.	est. Delft
9. <i>Vanessa</i> (C.)	1/6 1931	R.	est. Delft
10. <i>Vanessa</i> (C.)	1/6 1931	R.	est. Delft
11. <i>Verscelling</i>	21-6-1931	Rijk	est.
12. " "	21-6-1931	"	"
13. " "	21-6-1931	"	"

EEN DEEL VAN EEN 'DOOS'
MET NEDERLANDSE BEER-
VLINDERS UIT DE NMR-
COLLECTIE.
[FOTO: FRANS SLIEKER]

EEN KAART UIT
HET KAARTSYSTEEM
WAAROP DE COL-
LECTIE NEDERLANDSE
MACRO-VLINDERS IS
GEREGISTREERD. DE
KAART WERD INGEVULD
DOOR H. LANDSMAN EN
(RECENTELIJK) DOOR JAN
LUCAS.
[FOTO: JAAP VAN LEEUWEN]

De afdeling Entomologie van het Natuurhistorisch Museum Rotterdam beheert een omvangrijke collectie wespen, kevers, schietmotten, vlinders en enige andere insectengroepen. Het aantal insecten wordt heel ruw geschat op 117.000. De collectie is - zoals gebruikelijk bij insectenverzamelingen - gedocumenteerd met vindplaats, vinddatum en verzamelaar, gedrukt, geprint of geschreven op een minuscuul etiketje dat onder het insect aan de speld is geprikt. Soms zit er ook een etiketje met de soortnaam bij, maar meestal is die informatie los van het insect in de betreffende 'doos' te vinden. Voor de deelcollectie Nederlandse macrovlinders beschikt de afdeling ook over een door oud-conservator Herman Landsman opgezet kaartsysteem, waarop per soort de relevante gegevens zijn opgenomen. Gelukkig is dit systeem steeds bijgewerkt met latere aanvullingen, waardoor de kaartenbak een betrouwbare afspiegeling is van wat er zich de collectie bevindt.

Op initiatief van Frans Sliker en na overleg met afdelingscoördinator Ruud Vis en registrator Henry van der Es werd een plan gesmeed om, in navolging van de schelpencollectie, de gegevens uit het kaartsysteem over te zetten in de collectie-database. Besloten werd om een beperkt aantal gegevens over te nemen: soort, aantal exemplaren, vindplaats en -datum. De naam van de verzamelaar werd om praktische redenen niet overgenomen, wel werden de geografische coördinaten van de vindplaatsen opgezocht en ingevoerd.

Handmatige invoer

Frans begon eind oktober 2007 met het (handmatig!) invoeren van de gegevens uit de kaartenbak. Periodiek werd een ingevoerd deel van de kaartenbak, meestal een afgewerkte letter uit het alfabet, per e-mail naar Ruud Vis gestuurd ter verificatie van de juiste en meest recente naamgeving. Alle namen zijn inmiddels in overeenstemming gebracht met de geaccepteerde nomenclatuur, zoals vermeld in de Fauna Europaea. Dankzij deze vlotte samenwerking kon reeds op 9 januari 2008 het definitieve overzicht van alle ingevoerde soorten worden gepresen-

teerd! Een megaklus was geklaard. In totaal werden 10739 monsters ingevoerd. Het aantal exemplaren bedraagt 12002, verdeeld over 780 verschillende soorten in 25 verschillende families. Het Natuurhistorisch Museum Rotterdam behoort nu ook tot de weinige musea die een volledige collectie vlinders ontsloten op internet heeft staan. De auteurs van dit artikel hebben het voornemen een uitgebreide soortenlijst te publiceren in *Deinsea*. Dit overzicht [*Catalogue of Dutch Lepidoptera in the collection of the Natural History Museum Rotterdam, an overview of 10739 samples containing 780 species with localities and collecting dates*] rolt na één muisklik uit de printer en is voor liefhebbers beschikbaar.

Limburg en Rotterdam

Bij bestudering van de samenvattende gegevens (Tabel 1) valt op dat veel materiaal reeds van oude datum is. Daardoor bevinden zich in de collectie met name veel dagvlindersoorten die reeds lang zijn uitgestorven in Nederland. Ook onder de nachtvlinders bevinden zich uitgesproken zeldzaamheden. De oudste exemplaren gaan terug tot rond 1860. Het is bijzonder interessant om de veranderingen in de fauna te zien binnen zo'n grote tijdsperiode. Zo hadden wij één exemplaar van de eikenprocessierups *Thaumetopoea processionea* (Linnaeus, 1758) uit 1901 in de collectie. Daarna stierf de soort uit in Nederland. Halverwege de jaren tachtig van de vorige eeuw dook deze vlinder plotseling weer op in ons land. Binnen enkele jaren veroorzaakte de eikenprocessierups grote overlast door massaal voorkomen, waarbij met name de brandharen van de rupsen bij veel mensen allergieën veroorzaakten. In de collectie bevinden zich nu 33 exemplaren van de vindplaatsen Lage Mierde en Reusel, verzameld in 1991.

De grootste slag werd geslagen tussen 1950 en 1960, de periode dat conservator Landsman kennelijk erg actief in het veld was, met 2767 aanwinsten. Geografisch gezien is het hoge aantal monsters (3383) uit Limburg opvallend. U raadt het al, die provincie was de favoriete excursie-bestemming van Landsman. Zuid-Holland is overigens een goede tweede, met 3319, waarvan 1030

* [mr R. Vis en F.J.A. Sliker zijn collectiebeheerders van het Natuurhistorisch Museum Rotterdam; e-mail curators@nmr.nl]

Provincie en aantal	Periode en aantal	Familie en aantal
Groningen	19 1850-1900	140 Hepialidae
Friesland	157 1901-1910	1373 Psychidae
Drenthe	600 1911-1920	1020 Thyrididae
Overijssel	107 1921-1930	524 Sesiidae
Gelderland	1068 1931-1940	1496 Zygaenidae
Utrecht	221 1941-1950	1043 Cossidae
Flevoland	- 1951-1960	2767 Limacodidae
N-Holland	179 1961-1970	1174 Geometridae
Z-Holland*	3329 1971-1980	637 Hesperidae
Zeeland	29 1981-1990	361 Papilionidae
N-Brabant	1655 1991-2000	162 Pieridae
Limburg	3383 2000-2007	16 Lycaenidae
Onbekend	2 Onbekend	24 Nymphalidae

TABEL 1
ENIGE CIJFERS OP BASIS
VAN 10739 INGEVOERDE
NEDERLANDSE
VLINDERMONSTERS UIT
DE NMR-COLLECTIE.

monsters afkomstig uit Rotterdam. Systematisch gezien ligt het zwaartepunt van de Nederlandse vlindercollectie bij de nachtvlinderfamilies Noctuidae (uilvlinders) en de Geometridae (spanners).

Oud collectiemateriaal is onder andere afkomstig van A.J. en J.G. Zöllner, P. Haverhorst (waarvan het bronzen borstbeeld in de hal van het museum is te zien), A. Dulfer, L. Kranendonk en niet te vergeten het vele materiaal van H. Landsman. Later werden aanvullingen verkregen van collectiebeheerders Jan Lucas en Ruud Vis. Belangrijke recente schenkingen betreffen de collecties van J. de Gilde en L. van den Tempel. Deze laatste collectie werd al eerder genoemd in Straatgras. Enige vindplaatsetiketten, karakteristiek voor de NMR-collectie, dienen als illustratie bij dit artikel.

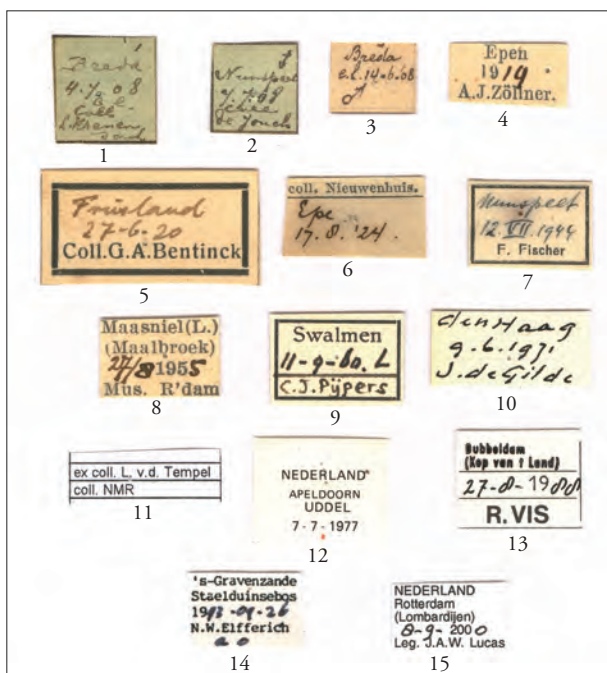
Jan Lucas

De activiteiten van Jan Lucas (81) mogen in dit artikel niet onvermeld blijven. Wekelijks komt Jan nog naar het museum, waar wij dankbaar gebruik maken van zijn jarenlange ervaring en soortenkennis. Als 'jong broekie' begon hij al met het verzamelen van vlinders en kevers. Een groot deel van zijn leven heeft hij in Rotterdam gewoond, waarvan de laatste veertig jaar in de wijk Lombardijen. De vanglamp werd regelmatig aangestoken op zijn balkon (drie hoog), waar in de loop der jaren vele interessante

soorten werden waargenomen. Jan had een voorliefde voor verlichte winkelramen en flatportieken. Voorbijgangers zullen zich ongetwijfeld vaak hebben afgevraagd wat die man met dat 'potje en netje' daar aan het doen was, maar op die plaatsen zijn door hem vaak zeldzame vlinders gevonden. Het meest spectaculair was het NS-station Lombardijen, voordat het verbouwd werd. Het station fungeerde als een reusachtige val. Insecten vlogen 's avonds

DRS J.A.W. LUCAS (81)
BLIJFT ONVERMOEIBAAR
AAN DE VLINDER-
COLLECTIE WERKEN.
[FOTO: KEES MOELIKER]

naar binnen en konden vervolgens de uitgang niet meer vinden. Ook bevonden zich vaak vlinders op de buitenkant van de ramen van het station. Zo ving Jan op 4 oktober 1985 een nachtuil, welke een nieuwe soort voor de Nederlandse fauna bleek te zijn: *Dasypolia templi* (Thunberg, 1792), de harige winteruil. Tot op heden nog steeds het enige Nederlandse exemplaar! Bij het station was een spoorwegtalud, waar vlasleeuwenbekjes (*Linaria vulgaris*) groeiden. Vanaf die plaats vond Jan zowel op zijn balkon als in het station de soort *Calophasia lunula* (Hufnagel, 1766), het vlasbekuiltje, soms in twee generaties. In de gids *Nachtvlinders* (uitgave Vlinderstichting) wordt deze soort als zeldzaam vermeld. Ook voor trekvlinders bleek Lombardijen een gunstige omgeving te zijn. Wij hopen, dat de gezondheid van Jan hem zal toestaan nog regelmatig zijn kennis ten nutte van het museum te gebruiken.[]

Geraadpleegde literatuur

Anonymus, 2007 - Entomologische aanwinsten (Museumnieuws) - Straatgras 19(1): 12

Lucas, J.A.W. 1987 - Vlinders in de stad Rotterdam, waaronder *Dasypolia templi* (Thunberg) faun. nov. spec. (Lepidoptera) - Ent. Ber. Amst. 47(1): 1-4

- LINKS:
- KARAKTERISTIEKE VINDPLAATSETIKETTEN UIT DE NMR-VLINDERCOLLECTIE:
 - 1 COLLECTIE KRANENDOCK
 - 2 COLLECTIE DE JONCKHEERE
 - 3 COLLECTIE HAVERHORST
 - 4 COLLECTIE ZÖLLNER
 - 5 COLLECTIE BENTICK
 - 6 COLLECTIE E.J. NIEUWENHUIS
 - 7 COLLECTIE FISCHER
 - 8 LANDSMAN (VOOR NMR)
 - 10 COLLECTIE DE GILDE
 - 11 COLLECTIE VAN DEN TEMPEL (NMR)
 - 12 COLLECTIE VAN DEN TEMPEL (OORSPRONKELIJK)
 - 13 COLLECTIE VIS
 - 14 COLLECTIE ELFFERICH
 - 15 COLLECTIE LUCAS